
Inledning

På ett sätt vi aldrig tidigare skådat utmanar den moderna världen vår förmåga till uppmärksamhet. I vår digitala era pockar nya medier ständigt på våra sinnen. Vart och vartannat barn tycks ha neuropsykiatriska diagnoser som ADHD och ADD på grund av sin bristande förmåga att lyckas behålla fokus vid en viss sak trots närvaron av konkurrerande stimuli. Men vad är egentligen uppmärksamhet? Är det verkligen en akt av koncentration där vi liksom spänner de mentala musklerna och på ett fokuserat sätt ”riktar in oss”?

År 1912 ställer Freud upp två metodologiska grundregler för den psykoanalytiska behandlingen. Den ena regeln berör patienten som uppmanas att i behandlingssituationen säga allt som faller honom in, oavsett hur skamligt, genant eller ovidkommande det än framstår. Den andra regeln gäller analytikern som uppmanas att alltid lyssna till sin patient med ”jämnt svävande uppmärksamhet” (*gleichschwebende Aufmerksamkeit*).

Vid en första anblick tycks det vara en motsägelsefull form av uppmärksamhet som Freud förespråkar. Att vara uppmärksam på något är väl inte vara ”jämnt svävande” i sin hållning? Eller finns det kanske något som utmärker uppmärksamheten och som gör den till ett väsentligen annat sätt att vara i världen än det koncentrerade, fokuserade eller observanta?

Uppmärksamhet – det är det övergripande temat för detta nummer av *Tidskriften Divan*.

En av de som övertygande har argumenterat för att uppmärksamheten inte främst är en aktiv och riktad hållning är den franska filosofen och mystikern Simone Weil. I syfte att kasta ljus över psykoanalytikerns jämnt svävande uppmärksamhet iscensätter Johan Eriksson en dialog mellan Weil och Freud.

Även Tobias Wesselys text handlar om den jämnt svävande uppmärksamheten. Han argumenterar för att psykoanalysen inte i första hand är en ”talkur” utan en lyssnandets kur. Den brittiske psykoanalytikern Wilfred R. Bion har gått till historien för att bland annat ha förvaltat Freuds tankar om det psykoanalytiska lyssnandet. Han går ett steg längre än Freud och menar att psykoanalytikern i sitt lyssnande måste sträva efter att disciplinerat åsidosätta alla minnen och alla begär. Vi publicerar här en översättning av det muntliga föredrag där han först presenterade sina tankar.

Ordens etymologi och fenomenologi styr hur vi varseblir vår omgivning och ger en bild av hur subjektet upplever och tolkar verkligheten. John Swedenmark ger helt nya infallsvinklar såväl till ordet som till fenomenet uppmärksamhet. Den ständigt aktuella psykoanalytikern Adam Philips tänker om stora delar av den freudianska teorin utifrån begreppet uppmärksamhet. Han menar att vi är dubbelriktat uppmärksamhetsökande hela livet.

Inför numret bad vi poeten och litteraturprofessorn Anders Olsson att kommentera Sigmund Freuds beskrivning av sin arbetsmetod i ett brev till Lou Andreas-Salomé. Han hävdar där att han är en mullvad och att hans ögon har ”anpassat sig till mörkret”. Olsson sätter in denna stränga självanalys i en vidare hermeneutisk tradition: den ofrånkomliga slitningen inom vetenskapen mellan att *förklara* och att *förstå*.

I skapandet riktar bildkonstnärer dock oftast blicken mot ljuset ovan mark. Intensivt klarögd fångade Jean-Antoine Watteau unga människors gester, minspel och hållningar med sina färgkritor. Jean Siméon Chardin bröt estetisk mark med sitt dramatiska stilleben *Rockan*, av Marcel

Proust långt senare liknad vid ”mittskeppet i en mångfärgad katedral”. John Constable gjorde sensation på salongen i Paris med målningen *Höskrindan*; aldrig förr tyckte man sig ha sett en så sann skildring av natur.

Nina Weibull uppmärksammar den ordlösa kommunikationen i Wim Wenders film *Perfect Days* och dess tema att förhålla sig hängiven gentemot det osynliggjort vardagliga. I Spencer Finchs bildsvit ”solnedgång i kopp” möter det fascinerade ögat en blind blick av flammande färg som illuderar ”atmosfäriska fenomen” men lämnar betraktaren osedd. Kopparnas färgexplosioner får en lysande pendang i Ann Jäderlunds tolkning för *Divan* av Emily Dickinsons dikt ”Before I got my eye put out”.

Soluppgång eller solnedgång? Med fokus på färgens sinnlighet och gentemot en gängse betoning av Caspar David Friedrichs förmodade bortomlängtan visar Lilian Munk Rösing, lektor i litteraturvetenskap och modern kultur, hur konstnären snarare ger sin unga hustru rollen av färgrik närvaro i hans rum och tillvaro.

Arild Säll bidrar till vårt nummer med en

suggestiv och oroande text, *Inversioner*. Med sin tolkning av Joaquin Phoenix rollfigur *Jokern* fördjupar Maria Yassa intrycket av ett plågat psyke och en förmörkad värld i upplösning. Som i ett gensvar på detta katastrofala mönster erinrar Andrzej Werbart om hur Freud i skapandet ser ett erkännande av ”nödvändigheten”, Ananke, erfaren som den svåra uppgörelsen med en inre begränsning av människans existentiella villkor.

Poesi är uppmärksamhetens konstform framför andra och i det här numret ryms poesi av tre mycket olika poeter. I Marian Naraghis nyskrivna dikter finns en lika lekfull som inträngande blick som avtäcker oväntade samband och bilder ur vardagen, medan David Zimmermans dikter följer vattnets och årstidernas rörelser. Ann Jäderlund riktar uppmärksamheten mot blommornas namn i en märklig svit kortdikter, och snuddar så vid nya slags hemligheter, som annars lätt går oss förbi. Den svävande gråskalan i Lovisa Ringborgs stora cibachrome-ark är sällsamt kongenial med dessa dikter.

Redaktionen

Lovisa Ringborg, *Asylum*, 2010, C-print på aluminium, 96x165, ram av valnöt, edition 5.
Credit: Cecilia Hillström Gallery och konstnären.